

J 000

D. D. Bănăra-Alberis

Ino. 10031

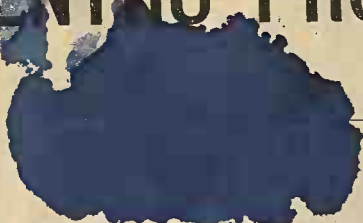
Nov. 5868

cu preteriu și adunare

24 Martie 1907

Curatorial

PENTRU PROFESORI

Discurs ținut în ședința intimă a congresului corpului didactic

DE

POMPILIU ELIADE

8821

Ministerul Învățământului și Științei
BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITĂȚII
BUCUREȘTI

BUCUREȘTI

Ateierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă

1906

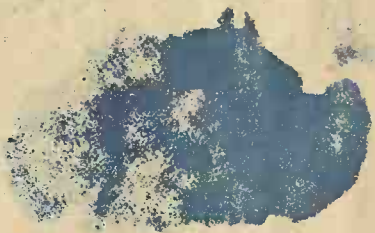
321.027.4 (498)

1961

D

CONTROL
CENTRALA UNIVERSITARA
BUCURESTI
5868

1974/04

B.C.U. Bucuresti

C8821

PENTRU PROFESORI

Iată — împotriva așteptărilor colegului nostru D. Lupu Antonescu — și un profesor universitar care vine să deplîngă, în mijlocul congresului, starea rea materială a profesorilor.

Dela început însă să-mi dați voe, iubiți colegi, să regret trei lucruri:

Intîi, că s'a hotărît ca această din urmă ședință a congresului să fie intimă. Ar fi fost de dorit ca zidurile Ate neului să se abată pentru astăzi, ca ședința noastră să fi avut loc în aer liber, ca auditoriul nostru să fie compus mai ales din persoane streine învățămîntului. Dela un capăt al țării pînă la celălalt să fi resunat azi dreptele plîngeri ale celor ce răspîndesc asupra țării binefacerea luminei!

În al doilea rînd, regret că maiestatea zilei ne-a silit pe noi, iubitorii și propovăduitorii bunei cuviințe, să îmbrăcăm hainele de sărbătoare. Ar fi trebuit, de acum o lună, să ne dăm cu toții cuvîntul: să venim îmbrăcați în zdrențe, cu ghetete scilciate, cu perii vilvoi, cu bărbile inculte, cu fețele istovite, ca să se cetească în înfățișarea noastră ade-vărata stare materială și sufletească în care sînt aduși „conducătorii intelectuali ai neamului“.

În sfîrșit, ar fi fost de ales ca nimeni dintre noi să nu fi luat astăzi cuvîntul, ca propunerea pentru îmbunătățirea stărei materiale a profesorilor să vie din afară...

Dar poate că e mai bine ca acest scrupul să ni-i ri-

dicăm din minte. Am fi putut aştepta — după expresiunea cunoscută — „mult şi bine“. Nu ne vom răzvrăti. Noi iubitorii, noi propovăduitorii, noi principalii reprezentanţi ai ordinei, ai liniştei şi ai răbdărei, nu vom pomeni cuvîntul de „grevă“. Şi vom căuta să nu ne abatem dela ceea-ce recomandăm elevilor noştri în întiiul rînd: discuţiunea im-personală. Ar fi să dăm un rău exemplu, noi a căror me-nire este tocmai de a sluji de exemplu; ar fi să dovedim, prin aceasta chiar, că ne merităm soarta. Dar poate că e folositor ca, în acest al patruzecilea an de domnie glori-oasă, să arătăm că noi — pregătitorii de conştiinţă — sîntem conştienţi de nedreptatea ce ni se face. Noi care, în con-vorbirile noastre particulare şi de pe catedre, sîntem în tot-deauna dispuşi să recunoaştem rostul celorlalte ramuri de activitate ale statului, ştim foarte bine partea ce ne revine şi nouă în întregul progreselor săvîrşite. Ostaşul şi-a jert-fit, acum treizeci de ani, viaţa pentru întemeierea defini-tivă a patriei noastre; inginerul a brăzdat, de atunci, pămîntul nostru cu drumuri, cu canaluri, cu poduri numeroase; legistul a căutat, prin măsuri înțelepte, să stîrpească in-stinctele rele şi să asigure liniştea obştească a muncito-rilor ţarei... Dar oare numai mintea romînească să fi rămas în urmă? Şi dacă mintea romînească a înaintat în aceşti din urmă patruzeci de ani, acest merit nu se revarsă asu-pra şcoalei? Şi atunci, nu se răsfrînge în întregime asupra noastră, profesorilor? — Să discutăm deci cumpănit, şi fie ca această din urmă zi a congresului să însemne o dată în istoria corpului didactic.

* * *

Adevărul se impune cu atîta tărie, dela sine, tuturor, în cît prietenul nostru D. Lupu Antonescu, resumîndu-vă adineauri raportul său, a rostit, fără să ştie, jumătate din cuvîntarea ce v'o hotărîsem. Nu vă voi mai vorbi des-pre temeiul fiziologic ori sufletesc al cererilor noastre. E nevoe să *trăeşti*, spre a te putea ridica la înălţimile filo-

sofiei. Sînt clase sociale însă care se mulțumesc să trăească, pe cînd vieața intelectuală începe numai din momentul în care cea materială a rămas pe deplin satisfăcută. Noi oamenii de minte trăim din două vieți, una mai indispensabilă decît alta, și una mai costisitoare decît alta...

D. Lupu Antonescu a lăsat însă cîteva puncte neatinse. Să purcedem cu ordine. Chestiunea îmbunătățirii stărei noastre materiale nu se poate deslega decît în mod comparativ — și trei comparații cu puțință se înfățișează spiritului: 1) comparația stărei noastre materiale cu aceea a corpului didactic din streinătate, — 2) comparația noastră de astăzi cu noi înșine din trecut, — 3) comparația stărei noastre materiale cu aceea a celorlalți funcționari ai statului în momentul de față.

Ori cit de grăbiți ați fi dar astăzi — și ori cit de doritor aș fi insumi să termin mai repede — nu vă pot părăsi pînă ce, cu îngăduirea dumneavoastră, nu-mi voi fi înfățișat mai întii chestiunea din acest întreit punct de vedere.

* * *

Ne slujește puțin asemănarea țării noastre cu streinătatea. Posed date prețioase în această privință, dar care poate nu sînt de natură a înainta prea mult discuția. Aflați bunăoară că în Franța profesorul secundar începe cu mai bine de trei sute de lei, că e înaintat pe loc ori transferat, după merit sau vechime, din cinci în cinci ani, că, ajuns la Paris, atinge onorariul ultimei trepte de profesori universitari, adică șase mii de lei anual. „Agregatul“ — adică profesorul reușit la examenul de capacitate — are un plus de cinci sute de lei, recompensă viageră a titlului obținut, ce i se servă, ca o pensiuine, chiar cînd statul nu găsește loc disponibil pentru dînsul. Profesorul de universitate din provincie începe cu șase mii de lei anual, trece însă în curînd peste această sumă, — adus la Paris ajunge pînă la douăsprezece și pînă la cincisprezece mii de lei. În Ger-

mania ¹⁾, institutorul are între nouă sute și trei mii de mărci anual, profesorul de liceu între două mii șapte sute și cinci mii patru sute, plus îndemnisarea de locuință (Quartiergeld), socotită adesea pînă la nouă sute de mărci. Cît încasează profesorul titular universitar nu se mai socotește; dacă se distinge, și-l smulg Universitățile și-i împătresc veniturile studenții. Sînt profesori universitari care primesc — dela Universitate — treizeci de mii de mărci anual!.. Unde se petrec toate acestea? In vre-o nouă planetă? In mult bogata Americă?.. La cîteva ceasuri de granițele țării noastre.

Dar întrevăd întîmpinările care pot zădărnici introducerea, la noi, a acestor cifre. Ni se poate zice:

a) In Germania, profesorul primar „a întemeiat“ — după vorba lui Bismarck — „patria germană“; profesorul secundar a întemeiat pedagogia modernă; cel universitar, știința modernă. E profesorul nostru în măsură de a sta alături cu cel german? „Ce patrie romînă ați întemeiat voi, al căror rol a început de abia după întemeierea patriei? Ce pedagogie? Ce știință?“ Nu e nevoie de multă modestie, iubiți colegi; simpla sinceritate ne ajunge să mărturisim că e o prăpastie, adesea greu de împlinit, între profesorul romîn și cel din Germania.

b) Apoi „Germania e o țară bogată, ale cărei izvoare de bogăție nu se reduc la simpla agricultură. Ea are industrie, ea are comerț, ea are știință și artă înfloritoare. Bugetul nostru e șovăitor. Un an de secetă e un an de jale. Sînt șase ani de cînd a început secolul, și am cunoscut de atunci două crize puternice“. — Să ne treacă prin mintea noastră, a profesorilor, să îmmulțim cheltuelile statului? Cînd un sfert din bugetul general e de abia îndestulător să acopere datoriile statului, veni-vom noi, „moralistii“, să punem cuțitul la os patriei noastre?..

— E drept că și noi am putea răspunde:

---

¹⁾ Datorim informațiile ce urmează D-lui Ionescu, profesor de limba germană în București.

a) Foarte adevărat. Profesorul german e, în genere, cu mult deasupra noastră; dar poate... tocmai de aceea! Acela primește, în școala germană, un supliment de educație a minții pe care—după mărturisirea adversarilor noștri—nu ni-l poate da încă școala noastră națională. Pe acel supliment de educație trebuie să-l dobîndim singuri, și această efortare e pe atît de meritorie pe cit de costisitoare. Un singur exemplu: profesorul german poate, în plimbarea lui igienică, să intre la un muzeu și să contemple îndelung—in original—capetele de operă ale arte plastice universale; dacă nu locuște chiar într'un oraș mare, un simplu omnibus—in cazul cel mai nefericit, un bilet ieftin de confortabilă clasă a III-a (clasa profesorilor!)—il aduce, în scurt timp, în centrul artistic. Acelaș profesor poate, pentru o jumătate de marcă, să asculte, executate minunat, compunerile muzicanților celebri, de cele mai multe ori compatrioții săi... La noi, concerte scumpe, de foarte multe ori neizbutite, au loc numai în capitala Regatului. Spre a cunoaște tablourile celebre, după descrieri, ne trebuie cărți de artă (foarte scumpe); spre a le vedea în bune reproduceri, ne trebuie gravuri (și mai scumpe); spre a le vedea în original... trebuie să întreprindem o călătorie!..— Ori ni se cere să renunțăm pentru totdeauna să cunoaștem capetele de operă artistice ale omenirii?..

b) În al doilea rînd, trebuie știut că în Germania vieța e neașteptat și necrezut de ieftină. De n'ar fi scumpețea drumului, ne-am duce toți să petrecem vacanțele cele mari acolo. În Franța se poate trăi cu ori ce fel de buget, dela cel mai modest pînă la cel mai plin de pretenții. La noi, unde civilizația e încă „în fașe“ și unde ne-goțul nu-și cunoaște pînă azi adevăratele lui interese, trecem repede dela înfloritorul lux la palida miserie. Să se adauge o considerație tristă—pe care nu o vom ocoli, noi atît de obișnuiți, în cercetările noastre, să înfruntăm adevărul. În societatea noastră tînără, orientală pînă ieri, meridională pentru multă vreme încă, cel mai mare păcat sufletesc e, de sigur, vanitatea.

Ce-ți poți îngădui aiurea, demnitatea cea mai de rînd nu te lasă totdeauna să ți-l îngădui în țara noastră. În nici o parte a lumii, razele Röntgen n'au ajuns încă să cetească în suflete; dar, în sfîrșit, nicăeri nu se face mai puțin 'cas ca la noi de adevărata realitate sufletească. Sintem judecați, în tot decursul vieții noastre după aparențe, după desfășurarea exterioară a mijloacelor de existență. Cît timp situația materială a învățătorului nu se va îmbunătăți, cît timp bugetul său nu-i va îngădui „să facă“ — oarecum — „pe burghesul“ în satul său, trebuie să încetăm de a mai vorbi de „buna înriurire a învățătorului“. — Profesorul de oraș se simte și dînsul foarte încurcat: să ia din sumele hotărîte necesităților minței spre a acoperi cheltuelile vieții materiale? Să ia din bugetul necesităților zilnice spre a satisface cerințele minței? Militarul, magistratul, politicianul îi trec înainte în stima publică. (Am auzit zicîndu-ni-se : „Cum puteți vorbi de îmbunătățirea situației materiale a unor oameni pe care nu-i aprețiază publicul?“ Tocmai contrariul este adevărat, căci stima publicului nu se întoarce decît în spre cei ce se bucură deja de o bună stare materială). Pentru a locui o casă bine expusă și încăpătoare, pentru a se încălzi potrivit, pentru a avea vesminte convenabile, profesorul nostru plătește mult mai scump decît colegul său din streinătate. Se poate binișor trăi la Paris cu 300 de lei, se poate minunat trăi cu aceeaș sumă în Germania. La București, 300 de lei înseamnă deabia acoperirea cheltuelilor materiale de întîia necesitate. Această sumă ar fi foarte potrivită pentru un sub-șef de biuro. Dar tu profesor, tu ai nevoie de reviste, de cărți, de spectacole, de concerte, de muzee, de gravuri, de călătorii, tu trebuie să renunți la toate aceste nevoi strigătoare ale creierului tău, spre a te mulțumi cu viața strict materială. Din lipsă de mijloace, tu te vei azvîrli poate în înjositoarele intrigi politice, în jocuri de cărți... Dar ești tu atunci la înălțimea unui „conducător al neamului“?... Pentru tine, trei sute de lei este miseria.

Să lăsăm însă la o parte bugetele streine, a căror cetire și pricepere nu ne pot fi decît prielnice. Sînt argumente și pentru și contra realizării lor la noi în țară...

La ce nu putem renunța, e la compararea cu noi înșine.

* * *

Situația noastră materială în momentul de față e cea următoare:

Învățătorii (cei aproape cinci mii de învățători ai țării) sînt împărțiți (nedreaptă și neînțeleasă deosebire!) în patru grupe: unii (cei mai puțini) retribuiți cu 130 de lei lunar, alții (cei mai mulți) cu 85 de lei, alții cu 60 de lei, alții... (nu s'ar crede!) cu 40 de lei. Asupra acestor cifre mai trebuie făcute și reducerile — toate reducerile. Instructorii sînt împărțiți de asemenea în trei clase neexplicabile: unii retribuiți împrejurul cifrei de 200 de lei (220, ori 205, ori 200), alții cu 160 de lei, alții cu 130. (La latitudinea de 130 de lei lunar, instructorul și învățătorul se confundă). Trei categorii iarăși de profesori secundari: unii (profesor propriu ziși, — absolvenții examenului de capacitate cu două materii importante) plătiți cu 300 de lei lunar, maeștri de muzică și de desen cu 180 de lei, cei de gimnastică cu 140 de lei... (nu uitați reducerile!). În sfîrșit, profesorii de Universitate sînt: unii, profesori-agregați (sau de a doua treaptă), cu 430 de lei lunar, profesorii titulari (de treapta întâia) cu... *Învățămîntul nu cunoaște cifră bugetară superioară aceleia de 550 de lei lunar.*

Să comparăm cifrele de azi cu cele de altă dată. Acum patruzeci de ani (în virtutea legii din 1864) cei două mii și aproape șase sute de învățători ai țării erau retribuiți diferit în Muntenia și în Moldova: dincoace de Milcov, primiau 18 lei și 50 de bani; dincolo de Milcov, cei mai mulți 37 de lei, o mică fracțiune însă 100 de lei. Instructorii primiau între 148 și 278 de lei, instructoarele între 124 și 248 de lei. — Profesorii de licee aveau onorarii

de 295 și de 555 de lei, cei dela școlile normale între 154 și 296, profesoarele de externate între 148 și 222, maștrii se ridicau pînă la 100.— La Universitate, profesorii aveau unii 388 de lei, alții 463, alții 740.

Ciudate, nestatornice cifre! Lefile corpului didactic erau, acum patruzeci de ani, nesfîrșit de variabile, schimbîndu-se, în aceleași condițiuni, dela un an bugetar la altul, dela un oraș la altul, dela un profesor la altul, în totdeauna după caprițile șefului instrucției. Adăugați că bresla noastră nu se bucura de nici un fel de stabilitate. Nu știam acum patruzeci de ani, noi profesorii, nici cît vom avea de incasat în anul următor, nici în ce parte a țării aveam să ne facem incasările. N'a hotărît un ministru de instrucție — militar de felul lui — destituirea a șase profesori de liceu, pe cuvîntul, curios astăzi, dar pe atunci foarte puternic, că făceau opoziție guvernului¹⁾? Din situația bugetară de mai sus, nu putem trage nici un fel de încheiere. Unele cifre sînt deasupra, altele dedesubtul celor de astăzi. Invățătorii se coborau pînă la cifra înjosi-toare de 18 lei, dar se ridicau și pînă la aceea de 100 de lei, pe care n'au mai atins-o de patru decenii, — unele institutoare erau pogorite pînă la neindestulătoarea sumă de 124 de lei, dar erau și institutori care se înălțau pînă la 278 de lei, — se găsiu profesori secundari retribuiți cu 555 de lei, dar și bieți maștri ce n'atingeau salariul de 100, — noi universitarii oscilam între 388 de lei și suma aproape îndoită de 740.

În ultimii treizeci de ani, bugetul instrucției a cunoscut trei date mai importante:

1. Cea dintii e data de 1883. În acest an, se aude, pentru prima oară, vorbindu-se în parlamentul țării de două mari inovații: de unificarea lefurilor profesorilor, de legea gradației. Toți invățătorii aveau să primească 90

---

¹⁾ Culegem toate aceste cifre și lămuriri din minunata broșură nepărtinitoare: „Pagini de istorie“.

de lei lunar, toți institutorii 225, toți profesorii de licee 360, toți maștrii un minimum de 150 și un maximum de 200 de lei, toți profesorii de Universitate 550. Datorită cărei împrejurări neînțelese tocmai clasa cea mai puternică a corpului didactic a fost năpăstuită? Datorită, iubiți colegi, unei uitări de sine fără seamăn, pe care mă simt mîndru eu, actual profesor de Universitate, să o amintesc în mijlocul unui congres didactic. Îmbunătățirea stărei materiale a profesorilor întîmpina, și acum douăzeci și trei de ani, vii piedici în sînul celor două Camere. Adversarii noștri merseră pînă a învinui pe profesorii universitari, membri în parlament, că vor să se folosească de situația lor, spre a-și spori singuri lefurile. Profesorii universitari deputați, însuflețiți de o sfîntă desinteresare, își reduceră ei singuri salariile, numai spre a îmbunătăți situația materială a colegilor lor de celelalte trepte.

A doua inovație prielnică ce ne-a adus-o anul 1883 a fost votarea legii celebre din 6 martie cunoscută sub numele de „Legea gradației“. Neapărat că noi, susținătorii dreptății, regretăm că această nemuritoare lege nu a fost concepută decît în vederea noastră, — că nu s'a întins apoi treptat asupra celorlalte funcții ale statului. Noi credem că față de toți e drept ca statul să-și arate recunoștința lui, după un număr de ani de credință și de lucru. Dar, în sfîrșit, întru cit ne privește, anul 1883 ne aducea nouă, corpului didactic, o surprindere din cele mai plăcute: din cinci în cinci ani, pînă la împlinirea termenului de douăzeci de ani, onorariile noastre, deja sporite, aveau să crească încă în proporția de 15%.

2. A doua dată importantă e aceea de 1886. Un proiect de lege al instrucțiunii din acest an conținea în privința noastră excelente intenții. Învățătorilor li se păstra onorariul de 90 de lei, dar se adăuga prin buget 120 de lei anual tuturor învățătorilor care izbutiau să atragă împrejurul lor cel puțin cincizeci de școlari. Instituturilor li se păstrau cei 225 de lei. La liceu, prin sistemul de con-

centrare a catedrelor, prin înmulțirea orelor săptămânale de clasă, prin calcularea onorariului pe unități de cinci ore, profesorul secundar nelicențiat se putea ridica, potrivit muncii depuse, dela 360 la 600 de lei, cel licențiat dela 450 de lei la 750, maestrul dela 300 la 500. (Niciodată, dumneavoastră profesori de licee și gimnasii n'ați conceput o soartă mai bună!). În sfârșit, profesorii universitari li se prevedea o leafă unică de 700 de lei.

Ar fi fost paradisul această situație a corpului nostru didactic. Ca orice paradis, a trebuit să rămână și acesta în lumea închipuirii. Legea din 1886 a căzut în Camera sub loviturile neimblinzite ale adversarilor noștri.

3. A treia dată o formează votarea legii instrucțiunii din 1898: învățători, institutori, profesori secundari de toate categoriile sînt răsplătiți după principiile legii din 1886, profesorii universitari ating cifra de 900 de lei.—Se vede că noi profesorii sîntem un corp nenorocit și că e scris undeva, în cartea soartei, ca situația noastră să nu se poată îndrepta decît după multă suferință și așteptare.

De abia votată, legea din 1898 e contrazisă¹⁾ de aceea din 1900 care scade dintr'odată, fără nici un cuvînt și fără nici o explicație, onorariile profesorilor de toate gradele. Urmează apoi îngrijitoarea situație financiară a țării din acelaș an 1900, seceta cea mare, cele 175 de milioane de împrumut care trebuiau restituite în doi ani,—amenințarea unui „control financiar european“... inevitabila „curbă“ care a redus în mod întristător, dar nepărtinitor toate cheltuelile statului... Nu ne plingem! Era nevoie de atît de mari jertfe în vremuri de așa grea cumpănă. Scăpată de crisa financiară din 1900, țara noastră a ciștigat o biruință deopotrivă cu aceea de pe cîmpiile Bulgariei. Am dat atunci obolul nostru, precum l-au dat toți Romîinii, și am fi dat din vieața noastră dacă ar fi cerut-o mîntuirea ge-

¹⁾ Din motive politice — să o spunem în notă.

nerală. Nu noi profesorii era să ne împotrivism măsurilor de economie, recunoscute ca singurul leac cu putință.

Crisa înfricoșătoare din 1900 lăsată însă la o parte, ce încheiere vom trage din toată această privire repede a trecutului? Că au fost două sau trei momente îndărăt, în care situația materială a corpului didactic a fost destul de înfloritoare... pe hirtie! De fapt, țara noastră n'a văzut pe „luminătorii“ ei decît în miserie. Studiul comparativ al bugetelor de patruzeci de ani încoace arată însă că s'au făcut îndreptări considerabile în onorariile tuturor celorlalți funcționari ai statului — cu unica excepție a clasei profesorilor. O singură dată, un ministru s'a gîndit serios și la bresla noastră și i-a îmbunătățit efectiv situația.—Profesori de toate gradele, de toate vîrstele, de toate sexele și de toate convingerile politice, e drept ca în această zi memorabilă, în care discutăm îmbunătățirea soartei noastre, să trimitem cu toții omagii de recunoștință bărbatului care acum douăzeci și trei de ani, a unificat onorariile noastre și a făcut să se voteze legea gradației. Am numit pe bătrînul Aurelian.

* * *

Iată acum, dinaintea noastră, voluminoasa, a tot hohărtoarea și... nedreapta carte a bugetului. Înainte însă de a o deschide, să tăgăduim, din toate puterile noastre, orice gînd răutăcios ar vrea să ni se atribue. Nu sîntem însuflețiți de nici un spirit de ură împotriva nici unei clase ori caste sociale. Mai mult ca oricînd sîntem gata astăzi să proclamăm folosul de nediscutat al tuturor ramurilor de activitate ale statului. Nu ne învață nimic nou cel ce declamă că: „militarul își jertfește viața lui pe un cîmp de bătălie“, că: „bunul administrator răspîndește liniștea și încrederea în sufletele locuitorilor“, că: „mulțumită inginerilor se înlesnesc mijloacele de comunicație“... Aceste frase sînt încă de cele mai multe ori pe băncile școlii învățate, de noi profesorii întocmite.

Am putea întreba, mîhniți, la rîndu-ne: Dar nouă, „luminătorilor națiunei“, cine ne-a slăvit vre-odată meritele? In care împrejurare ostașii, magistrații, politicianii au întreprins lauda noastră? — Lauda noastră? „Profesorul e un pedant“, „profesorul e un stîngaci“ „care nu merită nici un fel de cinste, ori de luare în seamă deosebită“.... iată ce veți auzi mai degrabă împrejurul dumneavoastră.

Profesorul e un pedant! Pedant e omul ce dă însemnătate unei conjuncții, unei moluște, unei date mărunte istorice. Și-a dat însă seama profanul ce ne aruncă cu dispreț acest cuvînt de toată suma neașteptată de înalte însușiri sufletești conținute într'însul? E ostenitor adeseori în legăturile zilnice un „pedant“, dar cită uitare, cită jertfire de sine, cit ideal nu presupune un suflet de om care se dedă în întregime unei conjuncții, unei moluște, unei date istorice! Gînditorul larg, singurul în drept de a privi din înălțime pe cercetătorii de amănunte, le arată dimpotrivă cea mai mare recunoștință și cel mai adînc respect, căci el știe că n'ar putea face un singur pas, în gîndirea lui, fără dînșii. Pe de altă parte, profanii ce învinuesc pe profesori de pedantism, își petrec adeseori vieața în căutări de petreceri mărunte, în intrigi josnice, în afaceri materiale de ordine inferioară, care sînt departe de a avea însemnătatea unei conjuncții, unei moluște, unei date... Din adevărurile particulare ies adevărurile largi, va ieși odată adevărul final, ce va cuprinde deslegarea lumii, — precum din picături se formează marea; dar niciodată interesul obștesc al omenirii nu va ști să se întocmească din interesele mărunte ale fiecăruia: căci, mai de adreptul, se opune lor...

Profesorul e un stîngaci!.. Nici vorbă, —și n'ar trebui uitat să se adauge: în lumea materială. Sînt două lumi: lumea îndeletnicirilor materiale și lumea intereselor înălțătoare ale gîndirii. Noi profesorii sîntem stîngaci în lumea practică, pe cînd alții sînt de nenumărate ori mai stîngaci în lumea gîndirii... Aceste două lumi se opun

una alteia, într'adevăr, și cer însușiri temeinic opuse de reușită...

Mai are clasa noastră și alte cusururi pe care le uită protivnicii noștri. Să li le improspătăm. Lăsăm citeodată de dorit din punctul de vedere al apucătorilor noastre de pe din afară. Printre științele studiate, am uitat să introducem și „codul manierelor elegante“. E întristător, dar nu uitați că cei mai mulți sîntem fii din popor, că preocupările intelectuale distrug într'o oarecare măsură pornirile prea sociale, că cercetările speculative ne obișnuesc de timpuriu cu înfruntarea adevărului. „Codul manierelor“ formează adeseori singura știință a disprețuitorilor noștri.

În sfîrșit, ca fii deadreptul ai poporului, sîntem din cînd în cînd susceptibili și neîncrezători ca el...

Dar cine e obișnuit cu cercetările adevărului, simte îndată cită greșală se ascunde la spatele formulărilor prea generale. Ce de temut am deveni noi profesorii dacă ne-am apuca, cu toată priceperea noastră și cu tot sprijinul ce ni-l împrumută experiența, să facem la rîndu-ne psihologia răutăcioasă a avocatului, a politicianului, a ofițerului!.. Lăsăm asemenea îndeletniciri adversarilor noștri. Noi privim ca neserioase întrebările de o generalitate prea pretențioasă. Cum e Rominul? Cum e Francesul ori Germanul? Cum e „femeea“?.. Sînt Romini și buni și răi, sînt Francesi și Germani de toate felurile, sînt nesfîrșite cazuri de femei pe lumea asta. De care anume este vorba?... Și tot așa „Profesorul“ în genere nu e de nici un fel, putînd fi de nesfîrșite feluri, precum „Advocatul“ abstract nu îngăduie nici un fel de epitet, precum nu îngăduie nici unul „Militarul“ în sine sau „Legistul“. Sînt Advocați, Militari, Legiști, Profesori și buni și răi — sau mai bine, noi toți din această sală avem și însușirile noastre bune și însușirile noastre rele, în virtutea silogismului „pedantic“, ușor de înțeles: *Tot omul e un amestec de rău și de bine; Profesorul este om; Profesorul e un amestec de rău și de bine.*

Cînd noi lăudăm școlarii noștri pe ostași, pe magistrați, pe ingineri, o facem nu în vederea tuturor însușirilor sufletești pe care clasa lor le presupune, ci socotind, la o parte, numai ce e mai nobil într'înșii, numai ideea înălțătoare ce se desprinde din meseria lor, numai ceea-ce *represintă* ei în întregul organismului și al vieții Statului. Pe cînd majoritatea acestor oameni, puțin deprinsă cu apucăturile intelectuale, cînd vorbesc despre clasa noastră, își aduc aminte numai de neajunsurile pur omenești ale exemplarelor mai regretabile pe care le-au întilnit în viață și uită cu desăvîrșire rolul nostru general în Stat și menirea noastră generală. Și de aceea noi sîntem așa de îngăduitori la adresa lor și ei așa de nedrepti la adresa noastră. Să ne oprim însă un moment, în această zi de sărbătoare, și să ne lămurim: Ce *represintă* „Profesorul“ în societate? Intrebare grea, pe care nu o poate deslega decît clasa noastră, celelalte neavînd nici pornirea sufletească și poate nici pregătirea necesară spre a o face.

Deasupra vieții pur materiale omenești — indispensabilă pentru desfășurarea vieții spiritului — se întinde această vastă viață a spiritului, caracterisată prin trei tendințe principale: tendința spre bine, tendința spre frumos, tendința spre adevăr. Rolul nostru al profesorilor nu consistă decît într'o mică măsură a da îndrumări pentru mulțumirea nevoilor materiale ale omenirii.

Binele nu se învață iar decît într'o mică măsură și indirect (prin exemple) la școală. Noi profesorii îl predîcăm, îl subliniem ori de cîte ori îl întilnim în natură și în istorie, dar, drept vorbind, mai mult departe de ochii noștri, „ereditatea“ și „mediul“ formează pe oameni. Familiile mai ales (acest amestec nemijlocit de ereditate și de mediu) își iau greaua sarcină de a întocmi temelia sufletească a omului. Familia e conlucrătorul cel mai firesc al școlii în alcătuirea oamenilor, adesea însă și tăgăduirea ei cea mai puternică. De multe ori avem să ne plîngem de dînsa, ca și de „mediu“ ca și de orice fel de moștenire sufletească,

în deobște. Ce fericit ar fi omul dacă i-ar da totdeauna atita educație familia cită instrucție îi dă șcbala!

Răspîndirea frumosului e într'o mai mare măsură opera noastră. Rareori noi profesorii sîntem și artiști: compozitori de musică, arhitecți, pictori, romanțieri, poeți... Dar sădirea gustului în societate ne aparține. Capetele de operă ale omenirei de altădată, *noi* le facem cunoscute omenirei de astăzi. Noi descoasem operele lui Praxitel, pe ale lui Rembrandt, pe ale lui Beethoven. Noi sîntem legătura între trecut și între present, între țara noastră (de curînd și neîndestul încă de civilizată) și între celelalte țări mai bătrîne în civilisație, ale omenirei.

Dar acolo unde rolul nostru e covîrșitor de mare, e în descoperirea și împrăștierea adevărului. Noi profesorii sîntem aproape unicii lui înfățișători, cei de „științe“ — propriu zise — întrucît e vorba de adevărurile privitoare la natură, cei de „litere“, întrucît e vorba de adevărurile privitoare la omenire. „Știință“ și „profesorat“ se ating, sînt aproape identice, în țară la noi ca și aiurea. Puțini profesori care să nu fie în niciun fel de măsură oameni de știință, — și mai puțini oameni de știință (e vre-unul?) care să nu aparțină profesoratului. Natura a avut și va avea întotdeauna taine pentru mintea omului, dar a avut și va avea întotdeauna mai puține pentru clasa noastră. Noi sîntem legătura între trecut și present, între natură și om. În mintea *noastră* se găsește îngrămădită comoara de adevăruri pe care a destăinuit-o omenirea dealungul veacurilor. Se vor găsi și particulari care să poseadă noțiuni răslețe despre natură și despre om, dar particularul e un „diletant“ căruia-i lipsește unitatea, metoda, trăinicia, serioșitatea cunoștințelor: pentru dînsul știința e o distracție, în orele libere. Știința e ocupația de căpetenie a vieței noastre. În matematici, în astronomie, în geologie, în studiul vieței, în istorie, *noi* stăpînim toate cunoștințele de care dispune azi speța noastră. *Noi* sîntem marea bogăție a țarei, căci sîntem spiritul ei. Bogățiile materiale ale unei țări se pot

calcula, cele spirituale sînt necalculabile. Suprimați țărănimea țării și se va surpa țara din temelii ei, suprimați armata și veți tăia brațele țării, nimiciți pe advocați și-i veți extirpa... ce?... gîtlejurile, — înlăturați pe politician și veți distruge, poate, stomacurile țării...; suprimați pe profesori, și veți decapita țara.

Alătura de noi, numai pe ingineri și numai pe medici îi mai privește descoperirea adevărului. Dar ascultați deosebirea: noi urmărim adevărul pentru adevăr, adevărul pentru mintea omului, inginerul și medicul îl urmăresc pentru viața de toate zilele și adeseori pentru ei înșiși. Inginerul și medicul sînt — mai ales la noi în țară — spiritele practice, care au avut din vreme intuiția societății materialiste în care trăim și care au căutat să împace curiozitatea laudabilă a minții lor cu trebuințele vieții obișnuite. Să spunem cuvîntul: inginerul e matematicianul, medicul e naturalistul, care n'au avut curajul să rămînă în lumea teoriei și în lumea... miseriei.

Noi stăpînim știința, noi răspîndim știința, noi întocmim știința. Și de aceea repet: de s'ar stinge toate celelalte clase sociale, pierderea ar fi însemnată (nimeni mai bine ca noi n'ar putea să o prețuească!), căci ar trebui săforțări și adăstări și cheltueli uriașe spre a se reveni la vechia stare de lucruri. Dar pierderea ar fi de îndreptat: în câteva zecimi de ani natura și... poate *știința* ar găsi mijloacele trebuincioase pentru aceasta. Dar de s'ar prăpădi profesorii de toate gradele și toate operile lor, pierderea n'ar mai fi de îndreptat, căci ar trebui ca omenirea să-și trăească încă odată rostul ei spre a recîștiga rațiunea și cunoștințele dispărute!... Un veac de mijloc înfricoșător și-ar întinde mrejele lui peste toată societatea și peste toată mintea omenească... Ce zic? ar trebui să reurcăm mii și sute de mii de ani, dela început, greul urcuș al adevărului, începînd dela sălbăticie.

E nefericit acest lucru și ar fi trebuit ca tot avutul sufletesc al omenirii să nu se găsească în stăpînirea unei

singure clase de oameni. Intrevăd clipita în care omenirea întreagă se va desăvârși în toate chipurile, în care aceleași fapte omenesti vor fi în măsuri deopotrivă oameni de afaceri, oameni de bine, iubitori ai frumosului și ai adevărului. Dar când omenirea va ajunge la acel stadiu superior de dezvoltare, ea va privi, de sigur, cu dragoste, îndărătul ei, spre breasla noastră care, în vremuri grele, cu jertfa unei mai bune stări materiale și adesea a amurului propriu, a fost, timp îndelungat, singura întemeietoare a științei. Ea-și va zice: acești interpreți ai trecutului erau și singurii reprezentanți ai viitorului. Și când speța omenească va ajunge în sfârșit la acea dorită înălțime, noi vom avea în mormintele noastre să ne măgulim de două ori, căci pe acea omenire superioară noi, deadreptul, vom fi pregătit-o.

Herr Professor! zice cu evlavie Germanul, om cult, adevărat aprețiator al luminii în momentul de față. Rămînem încremeniți, noi profesorii romîni, cînd trecem granița și vedem dîndu-ni-se în altă parte toată slava ce ni se cuvine în țara noastră. La noi se zice cu fală: Oștirea! — se zice cu respect: Magistratura! — se zice cu spaimă: Administrația! — se zice însă cu un vinovat dispret, amestecîndu-se într'adins învătătorii națiunei cu cîntăreții de prin stranele dela biserici: „dăscălimea“!...

Această pornire neîntemeiată împotriva noastră nu ne turbură însă pecit s'ar crede. Căci noi singuri sîntem în măsură să privim cu nepărtinire și cu pricepere împrejurul nostru. Știm că o societate tinără ca a noastră, puțin aplecată de felul ei spre cele intelectuale, nu poate să acorde mai mult respect decît arată îndeletnicirilor minții. Experiența și oarecari vagi amintiri ne întăresc în stoicismul nostru. Cunoaștem împrejurul nostru un număr de magistrați și de oșteni cărora li se cuvine toată slava noastră, în fața meritului cărora ne inclinăm fără nici un fel de șovăială. Dar nu ne putem împiedica de a ne aduce aminte că, pe cînd studiam în gimnasia și în licee, ală-

turea cu elevii de seamă, cufundați în studiile lor de matematici, de științe fisico-naturale, de literaturi vechi și nouă, de istorie, erau și un număr de camarazi pe care-i îndepărta orice fel de ocupație mai serioasă. La un anumit moment, acești camarazi ne-au părăsit și s'au înscris la școala militară. Tot așa, la sfârșitul liceului, cei mai slabi dintre noi s'au dus și s'au înscris la facultatea juridică. Noi elevii cei tari am îmbrățișat spinoasele cariere ale Literelor și ale Științelor și am devenit „pedanții“ și „stingacii“ învățămintului public de astăzi... Dînșii s'au ridicat prin alte mijloace. Pe cînd urcam, pe propriile noastre picioare, potecile pline de piedici ale soartei noastre neîmblinzite, ei — oameni practici — apucau alte căi, piezișe, necunoscute, și nebănuite de noi... ei se înălțau cu funicularul norocului, al uneltirilor și al protecțiilor — cu mult deasupra noastră. Mulți din foștii noștri colegi sînt astăzi în rangurile superioare ale științei, ori în sferele și mai puternice ale magistraturei și ale politicei. Din înălțimea în care au ajuns, ei hotărăsc și salariile și stima ce ni se cuvine!..

Iată de ce disprețul neîntemeiat și nevrednic al societății noastre înapoiate pentru sfintele îndeletniciri ale spiritului, ne lasă neînchipuit de reci în adîncurile suferințelor noastre!..

* * *

Să deschidem, iubiți colegi, voluminoasa și nedreaptă carte a bugetului. În starea de desvoltare în care se găsește astăzi omenirea, un buget nu poate să înceapă decît cu indispensabila armată. — Trăească Armata! — Neapărat. Dar... piară nedreptatea!

Un general de divizie are... 1.170 de lei lunar, unul de brigadă 961 de lei, un colonel 751 de lei, un locotenent-colonel 589, un maior 485, un căpitan 376, un locotenent 309, un sub-locotenent 283. Unde stăm noi în această ierarhie? Institutorul nu există (un învățător e un sfert

de sub-locotenent!), — unui profesor de liceu (absolvent a două examene de capacitate) îi lipsesc cîtiva lei pînă să fie un locotenent, — un agregat e între căpitan și maior, — un profesor titular de universitate, între maior și locotenent-colonel... Mă înșel! aceste cifre bugetare privesc exercițiul 1904—1905. Dela 1 april anul curent onorariile ofițerilor superiori au fost sporite cu 20%. Dela această dată, maiorul stă deasupra profesorului de universitate.

Să trecem la Curtea de compturi. Președintele are 1.200 de lei (e un general de divizie!); consilierii și procurorii, 960 de lei (sînt niște generali de brigadă!); substituții și referendarii de clasa I-II au 501 lei (scădem deodată la nivelul maiorilor); referendarii de clasa a II-a au 430 de lei, cei de clasa a III-a 351 de lei..., grefierii de clasa a II-a 465 de lei. Unde sîntem noi în acest tablou? Noi nu sîntem nici președinți, nici consilieri, nici procurori. Profesorul titular de universitate e un fel de substitut sau de referendar de clasa I-II; agregatul e un referendar de clasa II-a; profesorul de liceu, cu mult mai puțin decît un referendar de clasa III-a. — Maeștri de desemn, de musică, de gimnastică, de lucru de mină, institutori și învățători de toate rangurile, voi nu aveți semeni de ai voștri la Inalta Curte de compturi!

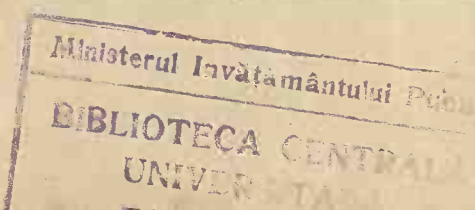
Regia Monopolurilor Statului. Tutun, tabac... Directorul acestor importante virtuți publice încasează 1.500 de lei lunar (nu e general de divizie ori președinte al Curței de compturi care să stea de vorbă cu dînsul!); subdirectorul are 980 de lei lunar (e mai puțin decît un general de divizie, mai mult decît un general de brigadă... și decît un sfetnic dela Inalta Curte de compturi); șeful-comptabil are 535 de lei (iată pe reprezentantul profesorului titular de universitate); doi șefi de biou a 501 și 430 de lei... un casier de clasa III-a a 450... (Această cifră e pusă într'adins ca să aducă bine aminte profesorului-agregat că el nu e decît un șef de serviciu sau un casier de clasa III-a). — Profesori de liceu, maeștri de desemn, de lucru de

mină, de gimnastică și de muzică, învățători și institutori de toate treptele, voi n'aveți semeni de ai voștri la Regia Monopolurilor Statului!

Dar deschide-te, tu minister central al incasărilor și al cheltuelilor, — tu stomac imens al bugetului, de unde se răspândește forța în celelalte organe de activitate ale Statului!... La „Direcția contribuțiunilor directe“ cetim: Un director cu 640 de lei (cu mult deasupra profesorului de universitate!), un subdirector de clasa I-II cu 535 de lei... unul de clasa a III-a, cu 465 de lei... Advocatul de clasa I-II 600 de lei (e mai mult decît un profesor de universitate!), avocatul de clasa a II-a, 400 de lei (e mai mult decît un profesor de liceu!), șeful de biurou de clasa I-III are 351 de lei; cel de a II-a, 312 lei...

La ministerul de interne, inspectorul general administrativ are 1.000 de lei lunar; prefectii, leafă fixă de 800 lei și diurne variabile de 480, de 320, de 240 lei... (nu e prefect care să nu stea mai bine decît un general de divizie)... Polițaii de clasa I-II de prin județe au 500 de lei, cei de clasa a II-a 400 de lei, cei de clasa a III-a 350 de lei. — Profesori de licee, potoliți în voi orgoliul științei: voi sinteți mai puțin decît niște polițai de clasa a III-a!.. Dar nu vom întilni nici de astădată pe reprezentanții celorlalte grade ale învățămîntului?... Așteptați: zăresc aci caracteristica cifră de 77 lei. Este... rîndașul ministerului!!!

Ministerul de justiție. — Casația: primul președinte, 1360 de lei; presidenții de secție, 1280 de lei; sfetnici, 1200 de lei; procurorul-general, 1280 de lei; procurorii de secție, 1040 de lei. (Casația toată stă cu un cat deasupra *tuturor* gradelor învățămîntului!). Curtea de Apel: primul președinte, 960 de lei; presidenții de secție, 880 de lei; consilierii, 760 de lei; grefierii, 351. (Nivelul se scoboară, dar profesorii universitari nu sînt încă sfetnici la Curtea de Apel, nici cei de liceu grefieri). Tribunalele ordinare: presidentul, 501 lei. (Iată în sfîrșit un funcționar superior răribuit dedesubtul profesorului de universitate... Ba nu!

La București și la Iași, acolo sînt profesori de universitate, presidenții de tribunale au cite 562 de lei);—judecătorii de instrucție, 430 de lei (430!—după atitea căutări, recunoaște-te, Agregat al Universității!); judecătorul de ședință, 390 de lei; procurorul, 390 lei; supleantul, 290 lei... M'am înșelat pe toată linia! Dela 1 april, anul curent, toate aceste lefuri ale magistraților au fost sporite cu 20%.

Iată, în sfîrșit, budgetul Ministerului care se apropie, în teorie, mai mult de al nostru, Ministerul care conține — după cel de instrucție — pe cei mai mulți oameni înștruiți, Ministerul inginerilor, al Lucrărilor publice. Deosebirea între funcționarii acestui minister și profesori va fi aceeaș ca și la toate celelalte ministere. Inginerii inspectori de clasa I-a au 1200 lei; cei de clasa a II-a 960 de lei (au reapărut generalii!), — inginerii șefi de clasa I-a au 800 de lei; cei de clasa a II-a 594 de lei (nu vedem încă apărînd pe profesorii universitari), — inginerii ordinari de clasa I-a au 501 lei, cei de a II-a, 470 de lei; cei de a III-a, 351 de lei. (Nu vedem încă aparînd pe profesorii de gimnazii).

Și așa mai departe!

Aceste cifre sînt așa de elocvente, încît nu voi adăuga mai nimic cuvîntărei mele, și vă voi lăsa sub impresia lor hotărîtoare. Ce ne neliniștește însă pe noi, ce ne revoltă — cu toată filosofia noastră — nu e cifra minimă ce ne privește pe fiecare în budget, cît disprețul vădit pe care ni-l aruncă statul alătura cu particularii. Ca o societate tină și încă neluminată să privească din înălțimea copilăriei ei pe „conducătorii intelectuali ai națiunii“ și să nu acorde tot respectul ei ocupațiilor „puțin producătoare“ ale spiritului, acesta e lucru de înțeles și care trebuie să se mai fi repetit în istoria universală. Dar ca guvernanți, preinși a se fi folosit de școală și care cer frînele puterii în numele instrucției lor relative, să împărtășească aceste simțiminte și să le exagereze, acesta e lucru unic, greu de priceput, strigător la ceruri, și care își are, desigur, pentru întia dată, ființa lui pe lume. Ați observat cum toate ce-

lelalte funcțiuni ale Statului își corespund, pe cînd noi nu corespundem nimănui. Și pe cînd marii demnitari ai Statului își împart sume mari din veniturile țării, nouă, corpului profesoral, ni se azvirle cu dispreț, firimiturile bugetului. Am putea hotări, iubiți prieteni, în această ședință intimă a congresului, căror anume clase de funcționari înțelegem să fim asimilați fiecare. Am putea cere... nu, de sigur, o sporire a bugetului, ci poate tocmai o scădere a lui, printr'o mai dreaptă nivelare a funcțiunilor statului. În fața nepriceperei și a părtinirii vădite cu care e întocmită Cartea cheltuelilor generale ne vine să nu mai cerem nimic. — Cînd această societate îngîmfată se va ridica, mulțumită sfortărei noastre, ea singură va îndrepta nedreptatea ce ni se face. Biruința noastră stă dar în împlinirea datoriei noastre. Și cînd dreptatea se va întemeia, prin tăria lucrurilor, se vor mira cei de mîine de răbdarea și de resemnarea noastră. Își vor zice urmașii: cum se poate ca în țara aceasta, binecuvîntată de Dumnezeu, să fi domnit atîta timp nedreptatea? Cum se poate ca disprețul să fi învăluit atîta timp singurul lucru respectabil de pe lume? Și cum s'a putut ca tocmai ei, răspîditorii de lumină să fi fost ținuți în atîta întuneric!!...

VERIFICAT
2017

BIBLIOTECA
Centrale
Universitare
București

VERIFICAT
1987